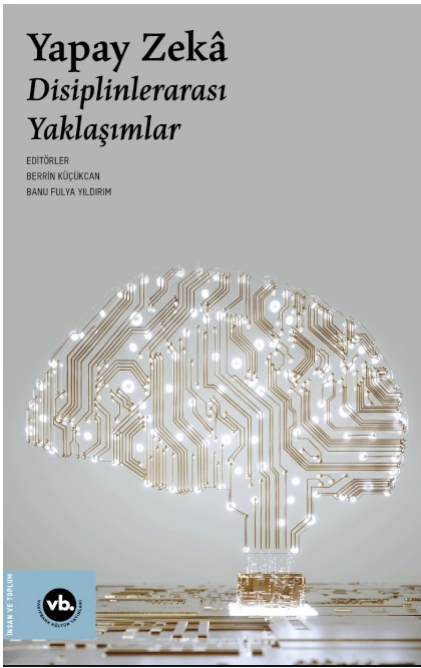

K c kcan, B. ve Yıldırım, B. F. (Edit rler) (2023). Yapay Zek : Disiplinlerarası Yaklaşımlar. VakıfBank K lt r Yayınları. ISBN: 978-625-6385-19-1

K c kcan, B. & Yıldırım, B.F. (Editors) (2023). Artificial intelligence: Interdisciplinary approaches. VakıfBank K lt r Yayınları. ISBN: 978-625-6385-19-1

Mithat Baver ZENCİR*

This study aims to inform the readers by examining the book “Artificial Intelligence: Interdisciplinary Approaches.” The book focuses on using artificial intelligence in fields such as linguistics, banking, health, law, librarianship, and information science, as well as various activities and themes that arise in connection with it. It is a resource that researchers from different fields, practitioners in various sectors, especially information professionals and students can benefit from.

Son yıllarda, yapay zekâ konusuna bilim insanlarının artan bir ilgisi söz konusudur. Birçok bilim alanından araştırmacı, konuyu kendi bakış açısı ve mensubu olduğu bilimsel alanına ait yöntem ve kavramlar ile ele almaktadır. Farklı bilimsel alanlarda yapay zek nin nasıl ele alındığının takibi; konunun derinliğini anlamak, eleştirel yaklaşmak, farklı bakış açılarını görmek ve uygulanabilir farklı c z m yollarını keşfetmek açılarından değerli görülebilir. Editörlüğünü, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde görev yapan Dr. Öğr. Üyesi Berrin K c kcan ve Dr. Öğr. Üyesi Banu Fulya Yıldırım'ın yaptığı “Yapay Zekâ: Disiplinlerarası Yaklaşımlar” başlıklı kitap, farklı bilimsel alanlarda yapay zekâ

konusuna nasıl yaklaşıldığının izinin sürülebileceği önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitapta; teknoloji, dilbilim, bankacılık, sağlık, hukuk, kütüphanecilik ve bilgi bilim gibi alanlarda yapay zek nin kullanımına ve bununla bağlantılı ortaya çıkan c eşitli etkinlik ve temalara odaklanılmaktadır. İnsan bilgisayar ilişkisi, etik, kişisel verilerin korunması, mahremiyet, güvenlik, telif hakları, yeni mesleki edinc alanları, farklı sektörlerdeki hizmetlerde yapay zekâ kullanımı ve farklı alanlardaki problemleri c zmeye dönük c eşitli yapay zekâ uygulamaları bu etkinlik ve temalara örnek olarak gösterilebilir. Bu temalar; teknik bir bakış açısı ve alanlara özgü terminolojinin kullanımı ile ele alınırken; konuya, farklı alanlardan araştırmacıların yazarlığında felsefi, sosyolojik ve ekonomik bir bakış açısı da sunulmaktadır. Yapay zekâ konusunun içerisine dâhil olan bazı teknik terim ve uygulamaların varlığına rağmen, kitabın farklı profillerdeki okuyucular için anlaşılır bir dilde yazıldığı

* İzmir K t p C lebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: mithatb.zencir@ikcu.edu.tr
İzmir K t p C lebi University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Information Management. E-mail: mithatb.zencir@ikcu.edu.tr

söylenbilir. Bu özelliği ile de farklı alanlardan araştırmacılar ve uygulayıcılar kadar öğrencilerin de yararlanabileceği bir kaynaktır.

Kitap iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; yapay zekâ konusuna genel bir bakış açısı oluşturulmuştur. Bu bölümde konu; insan bilgisayar etkileşimi, sosyoekonomik etki, metaverse yapıları ve makine öğrenmesinin günümüze etkileri bağlamında tartışılırken, kütüphanecilik ve bilgi bilim alanı dışında kalan çeşitli alanların (sağlık, bankacılık, dilbilim) konuya bakış açısının da yine bu bölümde sunulduğu görülmektedir. İkinci bölümde ise bilgi merkezlerinde yapay zekâ uygulamalarına odaklanılarak özellikle kütüphanecilik ve bilgi bilim alanı uygulayıcıları başta olmak üzere, okuyucular için yeni bakış açılarının kazandırılması bağlamında değerli bilgiler sunulmaktadır.

Birinci bölümde yer alan ilk çalışma Dr. Öğr. Üyesi Halise Şeref Henkoğlu tarafından yazılan “İnsan Odaklı Yapay Zekâ: İnsan Bilgisayar Etkileşimi ve Yapay Zekânın Kesişimi Üzerine Bir Değerlendirme” (s. 13-45) başlıklı çalışmadır. Bu çalışmada araştırmacı, her ikisi de bilgisayar biliminin alt dalı olarak nitelendirilen, insan bilgisayar etkileşimi ile yapay zekâ arasındaki ilişkiyi mercek altına almaktadır. Konuya ilişkin alanyazındaki çalışmaların incelendiği araştırmada, bu iki alanın güçlü yanları değerlendirilmiş, nasıl iş birliği kurulabileceği ile ilgili çözüm önerileri sunulmuş ve gelecekte ortaya çıkabilecek fırsatlar aktarılmıştır. Özellikle insan odaklı yapay zekâ üzerinde durulan çalışmada yapay zekânın daha çok insan odaklı değerlere ve ihtiyaçlara göre tasarlanması açısından önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca insan odaklı yapay zekâ ile ilgili üniversiteler ve teknoloji şirketleri başta olmak üzere çeşitli kurumlar tarafından yapılan çalışmaların da aktarıldığı bölümde, farklı kurumların konuya nasıl yaklaştığı ile ilgili önemli bilgiler de sunulmaktadır.

Bu bölümde bulunan bir diğer çalışma, “Yapay Zekânın Sosyoekonomik Etkileri ve Belirsiz Geleceği” (s. 47-80) başlığı ile yayımlanan ve Doç. Dr. Türkay Henkoğlu tarafından oluşturulan çalışmadır. Bu çalışmada araştırmacı, yapay zekâ ile ilgili sınırlılıklara ve belirsizliklere dikkat çekmektedir. Toplumda yapay zekâyâ ilişkin endişelerin tetiklenmesine yol açan çeşitli sorunlara ve eksikliklere (ön yargı sorunu, hukuki belirsizlikler ve etik problemler) odaklanılan çalışmada, konunun sosyoekonomik boyutları ve toplum üzerindeki olumsuz sonuçlarının neler olabileceği değerlendirilmektedir. Yapay zekâ ile gelecekte ortaya çıkacak önemli ekonomik etkileri vurgulayan yazar, politikaların güçlendirilmesine ihtiyaç olduğunu ortaya koymakta ve bu teknolojinin kullanımında fırsat eşitliği yaratılmasının gerektiğini bildirmektedir.

Birinci bölümün üçüncü çalışması çeviribilim alanında yapay zekâ uygulamalarını ele alan “Yapay Zekâ, Dil ve Çeviri” (s. 81-103) başlıklı çalışmadır. Dilbilim alanının araştırmacıları olan Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer Alimen, Doç. Dr. Senem Öner Bulut ve Prof. Dr. Ayşe Banu Karadağ tarafından kaleme alınan çalışmanın odak noktası makine çevirisidir. Bu bağlamda “...çevirmenlere gelecekte ihtiyaç duyulup duyulmayacağı ve çevirmenlik mesleğinin geleceğinin nasıl şekilleneceği...” sorularına odaklanan çalışmanın konuyu, mesleğe ve mesleki eğitime etki bağlamında ele aldığı görülmektedir. Makine çevirisinin tarihsel gelişiminin de aktarıldığı çalışmada, bu teknolojiye gelişmelere rağmen insan unsurunun asla göz ardı edilemeyeceği vurgulanmaktadır.

Arş. Gör. Muhammet Emin Gedikli ve Öğr. Gör. Mehmet Oytun Cibaroğlu tarafından yazılan “Makinele- rin Öğrenebilmesi ve Günümüze Etkileri” (105-122) isimli çalışma bu bölümde yer alan bir diğer çalışmadır. Çalışma; farklı alanlardaki uygulamaları, yapay zekânın alt dalları olarak nitelendirilen makine öğrenmesi ve derin öğrenme kapsamında ele almaktadır. Ayrıca çalışmada, yapay zekâ bağlamında önemli görülen; işsizlik sorunu, algoritmalarından kaynaklanan sorunlar ve kişisel verilerin korunamaması sorunları üzerinde durulmaktadır.

Bir bankacı olan Serkan Yıldırım'ın kaleme aldığı “Bankacılığın Yapay Zekâ ile Dönüşümü” (123-150) başlıklı çalışma, bankacılık sektöründe yapay zekâ kullanımına ve uygulamalarına ilişkin farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Öncelikle yapay zekâ ve bankacılık hakkında genel bilgilerin aktarıldığı çalışmada daha son-

ra bankacılık sektöründe yapay zekâ kullanımı ile nasıl bir dönüşüm yaşandığına odaklanılmaktadır. Sohbet robotları, sahtekârlık tespiti, iç süreçlerin geliştirilmesi ve kişiselleştirilmiş hizmetler bağlamında yapay zekâ uygulamalarının nasıl kullanıldığını aktaran yazar, bankacılığın geleceğine ilişkin çeşitli ön görüşleri ortaya koymaktadır.

Çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı olan Oğuzhan Demirci'nin yazdığı "Sağlıkta Yapay Zekâ Uygulamaları" (s. 151-180) başlıklı çalışma birinci bölümün altıncı çalışmasıdır. Bu çalışmada, okuyuculara gerekli olabilecek; sağlığı iyileştiren yapay zekâ örnekleri, sağlık alanında yapay zekâ fırsatları ve etik ilkeler aktarılmaktadır. Araştırmada; kalp ritim bozukluklarının erken teşhisinden şeker hasatlığı ile mücadelede, yaşlılığa bağlı demans tanısında kullanımından salgın hastalıkların önlenmesine kadar geniş bir yelpazede yapay zekânın sağlık sektöründeki kullanımına ilişkin önemli örnekler sunulmaktadır. Bu örnekler üzerinden tüm paydaşlar için ortaya çıkabilecek fırsatlar vurgulamaktadır. Çalışmada sağlık alanı açısından önemli görülebilecek etik konusu, Dünya Sağlık Örgütü ilkeleri kapsamında ele alınmaktadır.

Birinci bölümün son çalışması Doç. Dr. Bahattin Yalçınkaya tarafından yazılan "Metaverse Yapılarında Mülkiyet Hakları ve Otantikliğin Sağlanması" (s. 181-196) başlıklı çalışmadır. Çalışmada; Metaverse kapsamında kullanıcıların ve şirketlerin fikri mülkiyet haklarının korunmasına ve otantikliğin sağlanması için teknolojik alt yapının oluşturulmasına dönük bilgiler sunulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, öncelikle Metaverse yapısının ortaya çıkışının ve gelişiminin ele alındığı çalışmada, Nitelikli Fikri Tapu (NFT - Non-Fungible Token) kavramı üzerinde de durulmaktadır. Yazar, Metaverse yapılarının gelişimi takip edildiğinde, gelecekte fikri mülkiyet haklarının korunması için hukuki ve ahlaki çok sayıda düzenlemenin gerekli olabileceğini vurgulamaktadır.

Daha önce de değinildiği gibi, kitabın ikinci bölümü bilgi merkezlerinde yapay zekâ uygulamaları ile ilgilidir. Bu bölümün ilk çalışması Dr. Canan Ergün'ün "Kütüphane Hizmetlerinin Dönüşümünde Yapay Zekânın Temel Unsur Olarak Kullanımı" başlıklı çalışmadır (s. 199-232). Alanyazındaki araştırmalara dayalı olarak gerçekleştirilen çalışma, yapay zekânın kütüphanelerdeki kullanımını ve hizmetlere olan etkisini uygulama örneklerine bağlı olarak aktarmaktadır. Yazar, kütüphanelerin mevcut durumuna bağlı olarak yapay zekâ kullanımı ile ortaya çıkan/çıkabilecek zorlukları ortaya koyarken, bunlara karşı olası çözüm önerilerini de ele almaktadır.

Doç. Dr. Tolga Çakmak ve Doç. Dr. Şahika Eroğlu'nun, alanyazındaki çalışmaları nitelik ve nicelik olarak kanıtla bağlı bir şekilde inceledikleri "Kütüphanelerde Yapay Zekâ, Makine Öğrenimi ve Derin Öğrenme Yaklaşımlarına Yönelik Bir Literatür Değerlendirmesi" (s. 233-260) başlıklı çalışma bu bölümün diğer çalışmasıdır. Web of Science veri tabanında, konuya yönelik araştırmalar analiz edilerek gerçekleştirilen çalışmada; kütüphanelerde yapay zekâ, makine öğrenimi ve derin öğrenme konularının ele alınış biçimleri ortaya konulmaktadır. Çalışmada, 2020-2021 yılları arasında yayın sayısının arttığına dikkat çekilmiş, ilgili konuların özellikle akademik kütüphaneler bağlamında ele alındığı saptanmıştır. Bununla birlikte dijital kütüphaneler, akıllı kütüphaneler, sohbet robotları, kütüphane hizmetleri ve sınıflama uygulamaları gibi konular da çalışmaların odak noktasında yer alabilmektedir. Son olarak, çalışmada, ortaya konulan bulgular ışığında Türkiye'de yapılabilecek yayınlara ve kütüphaneler tarafından sunulacak hizmetlere ilişkin öneriler getirilmektedir.

"Yapay Zeka Neyim Olur?: Arşivleri Anlamadan Yapay Zekâyı Hayatımıza Dahil Edebilir miyiz?" (s. 261-292) başlıklı çalışma bu bölümün üçüncü çalışmasıdır ve Mehmet Torunlar tarafından kaleme alınmıştır. Bir arşivci olarak Torunlar, kendi mesleki deneyimlerinden yola çıkarak arşivlerin sorunlarına değinirken, yapay zekâ teknolojisinden arşivcilik mesleğinin nasıl etkilenebileceğine dair değerlendirmelerde bulunmuştur. Yapay zekâ teknolojisine geçmeden önce, arşivlerin ve buna bağlı olarak arşivcilerin mesleki sorunlarının çözülmesi gerektiğine değinen yazar, bu sorunların çözümü ile teknolojik değişimlerin hayatımıza daha etkin bir şekilde eklenebileceğini vurgulamaktadır. Yapay zekânın üreticisi bir konumda bulunmanın önemine dikkati çeken ya-

zar, toplumların yapay zekâyı anlama ve kullanma gibi konularda aynı seviyede olmadığını altını çizmektedir.

Kitapta yer alan son çalışma Dr. Mehmet Altay Ünal ve Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci tarafından yazılan “Yapay Zekâ Hâkimiyetinde Veri Merkezlerinin Varlığı” (s. 293-304) başlıklı çalışmadır. Yapay zekâ konusunu felsefi bir bakış açısıyla ele alan yazarlar, bunu yaparak konunun teknik kapsamının dışına çıkılabileceğini ortaya koymaktadır. Çünkü felsefi bakış açısı “bilgi, varlık ve etik” arasındaki bağlantıları doğru bir şekilde kurmamıza olanak tanımaktadır. Yazarlara göre felsefi bakış açısı ile el alınması gereken yapay zekâ tartışmalarının ana ekseninde bulunması gereken konulardan biri özgürlüktür. Bu bağlamda “tekno-iktidar” kavramına da değinilen çalışmada, veri merkezlerinde kullanılabilecek kadar bekleyen verilere bu otoritenin sahip olduğu vurgulanmaktadır. Yazarlar, yapay zekânın silahlanma amacıyla kullanımı üzerinde de durarak, insanlığa faydası olan konulardaki kullanımının hala düşük düzeyde kaldığını belirtmektedir.

Bazı bilim insanları yapay zekâyâ şüphe ile yaklaşırken, bazıları gelecek öngörüsünü nerdeyse tamamen bu teknolojik ve bilimsel gelişme üzerine inşa etmektedir. Örneğin Chomsky vd. (2023), yapay zekânın kusurlu bir dil ve bilgi anlayışını teknolojimize dâhil ederek bilimi ve etiği değersizleştireceğini öne sürmektedir. Bu tip görüşlerin tehdit algısını güçlendirdiği düşünülebilir. Öte yandan, bazı bilim insanları yapay zekânın bir tehdit olmadığı görüşündedir (Üren, 2021). Bu görüşler, devam eden güncel bir tartışmayı zenginleştirirken, toplumun tüm kesimlerinin konuya ilgisini de artırmaktadır. Sıralanan görüşlerin yer aldığı kaynaklar, geniş halk kitleleri tarafından takip edilen magazin türü dergilerdir ve bu durum bahsedilen ilginin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

İncelenen kitaptaki tüm çalışmalar değerlendirildiğinde birçok çalışmada altı çizilen ortak unsurun insan olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, bazıları otonom yapılar olan yapay zekâ uygulamalarının, yine de insandan bağımsız düşünülmemesi ve insan odaklı olması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. İnsanın yapay zekâyla olan ilişkisi, insana dair olan; çalışma hayatı, etik değerler, mesleki eğitim alanları, ekonomik fayda, sosyal etki, felsefi yaklaşım gibi birçok bakış açısına bağlı olarak ele alınmalı, tüm tehlike ve fırsatlar bu bakış açıları ile incelenmelidir. Bu tür bir yaklaşım, yapay zekânın bir fırsat mı yoksa tehdit mi olduğu sorusuna farklı bakış açıları ile cevap verilmesine olanak tanır. Kitabın bu bakış açılarını yalın ve anlaşılır bir dille gözler önüne serdiği söylenebilir. Bu nedenle farklı alanlardan araştırmacılara, uygulayıcılara ve öğrencilere önerilebilecek bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Büyük bölümü alanyazındaki araştırmaları inceleyen bu çalışmalar; bu konuda çalışacak araştırmacılar için önemli bir kaynak olmasının yanı sıra, kaynakça takibi ile farklı alanlardan diğer önemli kaynakları tespit etmek için de değerli görülebilir. Bununla beraber, kitap, kütüphanecilik ve bilgi bilim alanı başta olmak üzere birçok alan için gerekli görülebilecek daha fazla ampirik çalışma için de bir başlangıç noktasıdır.

Kaynakça

- Chomsky, N., Roberts I. ve Watumull, J. (2023, 8 Mart). Noam Chomsky: The false promise of ChatGPT. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2023/03/08/opinion/noam-chomsky-chatgpt-ai.html>
- Küçükcan, B. ve Yıldırım, B. F. (Ed.) (2023). *Yapay zekâ: Disiplinlerarası yaklaşımlar*. VakıfBank Kültür Yayınları.
- Üren, Ç. (2021, 12 Nisan). Yapay zekâ oylamaya açıldı: Bilim insanları korkmuyor. *Independent Türkçe*. <https://www.indyturk.com/node/343931>